

**Niektóre zagadnienia dotyczące wzajemnej pomocy
w sprawach karnych.
Wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości
z 4.6.2008 r., Dżibuti v. Francja**

Francja nie naruszyła Konwencji o wzajemnej pomocy w sprawach karnych z 1986 r. przez niewykonanie wniosku o pomoc sądową na rzecz Dżibuti. Francja nie naruszyła norm prawa zwyczajowego dotyczących immunitetu Prezydenta Dżibuti przez wezwanie go na świadka.

Stan faktyczny

Dnia 19.10.1995 r. 80 kilometrów od stolicy Dżibuti zostało znalezione ciało sędziego Bernarda Borella, obywatela Francji. Na podstawie przeprowadzonego dochodzenia władze Dżibuti uznały, że śmierć sędziego była następstwem samobójstwa. B. Borell przebywał w Republice Dżibuti (RD), jako wysłannik rządu Republiki Francji (RF), pełniąc funkcję doradcy tamtejszego Ministerstwa Sprawiedliwości (pkt 20).

W 1995 r. dochodzenie w sprawie wyjaśnienia śmierci sędziego Borella zostało wszczęte również we Francji. Dodatkowo, w 1997 r. wdowa po B. Borellu zainicjowała kolejne postępowanie wskazując na liczne wątpliwości dotyczące rzekomego samobójstwa jej męża. Rozpatrujący przedmiotowe sprawy sędziowie francuscy kilkakrotnie zwracali się o pomoc sądową do władz Dżibuti na podstawie dwustronnej Konwencji o wzajemnej pomocy w sprawach karnych z 27.9.1986 r. (Konwencja/Konwencja z 1986 r.). W każdym takim przypadku Dżibuti podejmowało współpracę zgodnie z postanowieniami Konwencji.

W trakcie postępowania przed francuskimi sądami pojawiły się poszlaki sugerujące ewentualną odpowiedzialność za śmierć sędziego Borella Prezydenta RD Ismaela Omara Guelleha (pkt 21–22). W tym czasie władze Dżibuti kilkakrotnie na szczeblu oficjalnym wyrażały swoje zaniepokojenie opravą medialną postępowania we Francji sugerującą istotny udział władz RD w popełnieniu przestępstwa. W momencie wydawania rozstrzygnięcia przez

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS) dochodzenie w omawianej sprawie było ciągle w toku.

W 2004 r. władze Dżibuti ponownie wszczęły postępowanie w sprawie śmierci sędziego Borela. W związku z tym na podstawie Konwencji z 1986 r. zwróciły się o pomoc prawną do władz Francji, w szczególności prosząc o przekazanie niektórych akt śledztwa realizowanego w tym kraju. W liście ze stycznia 2005 r. Główny Doradca Ministerstwa Sprawiedliwości RF (*Principal Private Secretary to the French Ministry of Justice*) poinformował Ambasadora Dżibuti we Francji, że zostały podjęte działania mające na celu zagwarantowanie doręczenia mu odpowiednich dokumentów do końca lutego 2005 r. (pkt 26). Również w styczniu 2005 r. rzecznik francuskiego MSZ poinformował, że odpowiednie dokumenty zostaną wkrótce przekazane władzom Dżibuti. Mimo to, w lutym 2005 r. prowadząca postępowanie sędzia Clement odmówiła, w drodze wydanego zarządzenia, przekazania stosownych dokumentów. Podkreśliła, że ich przekazanie stanowiłoby nadużycie francuskiego prawa, ponieważ zakładałoby pośrednie wydanie dokumentów francuskich służb wywiadowczych władzom innego państwa, co mogłoby poważnie zagrozić jego podstawowym interesom oraz bezpieczeństwu francuskich agentów (pkt 28). Sędzia Clement wskazała, że art. 2 ust c Konwencji z 1986 r. pozwala na odmówienie udzielania pomocy, jeżeli takie działanie mogłoby zagrozić suwerenności, bezpieczeństwu, porządkowi publicznemu lub innym istotnym interesom państwa strony.

Informacja została przekazana władzom Dżibuti wg strony francuskiej listem Ministerstwa Sprawiedliwości z maja 2005 r. (list zaginął). Dżibuti stało na stanowisku, że przedmiotowa informacja została przekazana dopiero w czerwcu 2005 r., przy czym bez uzasadnienia. Kwestia zaginięcia listu była podnoszona w trakcie rozprawy (pkt 29).

W ramach kontynuacji śledztwa sędzia Clement w maju 2005 r. wysłała do Ambasady Dżibuti wezwanie dla Prezydenta tego kraju, który był w trakcie oficjalnej wizyty w RF, do stawienia się jako świadka w sprawie. Wezwanie zostało wydane bez pośrednictwa francuskiego MSZ, mimo wyraźnego wymogu tego rodzaju zawartego w art. 656 francuskiego kodeksu postępowania karnego. Ambasadorem Dżibuti podniósł w tym kontekście, że już 20 minut po otrzymaniu przedmiotowego wezwania, informacja o tym fakcie pojawiła się we francuskich mediach. Kolejna próba wezwania Prezydenta Dżibuti na świadka, już za pośrednictwem francuskiego MSZ, została podjęta w lutym 2007 r., gdy przebywał na konferencji przywódców państw Afryki i Francji w Nicei (pkt 32).

Wezwania do stawienia się jako świadków zostały skierowane również do innych przedstawicieli władz Dżibuti m.in. Ambasadora RD we Fran-

cji oraz prokuratora RD i szefa bezpieczeństwa wewnętrznego tego państwa (pkt 35). Do tych dwóch ostatnich osób wezwania były kierowane kilkakrotnie. Na jedno z nich odpowiedział reprezentujący te dwie osoby adwokat wskazując, że jako funkcjonariusze państwa Dżibuti nie mogą być wezwani na świadków przez sąd innego państwa. Mimo to, we wrześniu 2006 r. został wydany w stosunku do nich europejski nakaz aresztowania.

Na podstawie przedstawionego stanu faktycznego RD wniosła skargę do MTS domagając się:

- 1) uznania, że RF naruszyła Konwencję z 1986 r. – przez niewykonanie wniosku o pomoc sądową (*letter of rogatory*); alternatywnie przez naruszenie art. 1 Konwencji w wyniku niewłaściwego uzasadnienia odmowy realizacji wniosku;
- 2) nakazania RF natychmiastowego doręczenia akt sędziego Borela RD na warunkach określonych przez Trybunał;
- 3) uznania, że RF naruszyła swoje zobowiązania wynikające z prawa zwyczajowego nie podejmowania napaści na immunitet, honor i godność Prezydenta RD przez:
  - zarządzenie wezwania (*summon*) Prezydenta RD na świadka;
  - powtórzenie wezwania;
  - upublicznienie przedmiotowych wezwań tj. przekazanie ich francuskim mediom;
  - brak właściwej odpowiedzi na dwa listy Ambasadora RD w Paryżu;
- 4) nakazania RF natychmiast po wydaniu wyroku cofnięcia zarządzonych wezwań i uznania ich za nieważne;
- 5) uznania, że RF naruszyła swoje zobowiązania wynikające z prawa zwyczajowego nie podejmowania napaści na osobę, wolność i honor prokuratora generalnego RD oraz szefa bezpieczeństwa wewnętrznego RD;
- 6) uznania, że RF powinna niezwłocznie po wydaniu orzeczenia wycofać wezwania na świadka oraz nakazy aresztowania, względem osób, o których mowa w pkt 5, i uznać je za nieważne;
- 7) uznania, że RF przez działanie sprzeczne z art. 1, 3, 4, 5, 6 i 7 Traktatu o Przyjaźni i Współpracy z 1977 r. (dalej Traktat lub Traktat z 1977 r.) naruszyła ducha i cel tego Traktatu jak również wynikające z niego zobowiązania.

W odpowiedzi na przedstawione zarzuty RF domagała się:

- 1) uznania, że Trybunał nie posiada jurysdykcji do rozpatrywania skarg zaprezentowanych przez RD, które wychodzą poza zakres przedmiotu sporu lub uznania ich za niedopuszczalne;
- 2) alternatywnie uznania tych skarg za bezzasadne (pkt 18).

Jurysdykcja Trybunału

RD dążyła do uznania jurysdykcji Trybunału na podstawie art. 38 ust 5 Regulaminu Trybunału (pkt 39)¹. Francja zgodziła się z tą podstawą prawną jurysdykcji Trybunału, podnosząc jednocześnie inny zakres *ratione materiae* i *ratione temporis* (pkt 41). W szczególności Francja uznała za niedopuszczalne wszystkie zarzuty, które wychodziły poza „przedmiot sporu” sformułowany w Memoriale RD (pkt. 47).

Trybunał podkreślił, że jego jurysdykcja jest oparta na zgodzie stron oraz przypomniał swoje rozstrzygnięcie ze sprawy Demokratyczna Republika Konga przeciwko Rwandzie gdzie stwierdził: „że warunki, którym taka zgoda jest podporządkowana muszą być postrzegane jako ustanawiające jej ograniczenia. Weryfikacja tego rodzaju warunków odnosi się do jurysdykcji a nie do dopuszczalności skargi”². Trybunał podkreślił, że ani Statut, ani Regulamin nie wymagają, aby zgoda stron przyznająca jurysdykcję Trybunału była wyrażona w jakiejś szczególnej formie (pkt 60)³. Dodatkowo wskazał, że art. 36 ust. 1 Statutu umożliwia wywnioskowanie zgody z niektórych aktów, gdy pozwane państwo przez swoje zachowanie przed Trybunałem lub w związku ze stroną skarżącą, działał w taki sposób, że wyraził zgodę na jurysdykcję Trybunału (pkt 61)⁴. Przy czym, zgoda pozwalająca Trybunałowi uznać jurysdykcję powinna być pewna. Postawa państwa pozwanego powinna zatem umożliwiać „jednoznaczne wskazanie pragnienia tego państwa uznania jurysdykcji Trybunału w sposób wolny i niekwestionowany” (pkt 62)⁵.

---

¹ Art. 38 ust. 5 stanowi: „Kiedy państwo wnoszące skargę proponuje aby stwierdzić jurysdykcję Trybunału na podstawie zgody która ma zostać wyrażona lub okazana przez państwo przeciwko któremu skarga jest wnoszona, skarga zostanie przekazana temu państwu. Skarga nie zostanie jednak umieszczona na liście ogólnej, ani żadne inne działania nie zostaną podjęte w postępowaniu, dopóki i jeśli państwo, przeciwko któremu skarga została wniesiona, zgodzi się na jurysdykcję Trybunału dla celów omawianej sprawy”.

² I.C.J. Reports 2006, s. 39, § 88.

³ Zob. również sprawa Cieśniny Korfu (*Wielka Brytania v. Albania*) – wyrok dotyczący wstępnych zastrzeżeń 1948, I.C.J. Reports 1947–1948, s. 27.

⁴ Zob. również sprawa praw mniejszości na Górnym Śląsku (Szkoly dla mniejszości), Wyrok Nr. 12, 1928, P.C.I.J., Series A, No. 15, s. 24.

⁵ Zob. Działalność zbrojna na terytorium Konga (*Demokratyczna Republika Kongo v. Rwanda*), wyrok dotyczący jurysdykcji i dopuszczalności skargi, I.C.J. Reports 2006, s. 18; zob. również sprawa Cieśniny Korfu (*Wielka Brytania v. Albania*), wyrok dotyczący wstępnych zastrzeżeń 1948, I.C.J. Reports 1947–1948, s. 27; zastosowanie Konwencji o zapobieganiu i karaniu

MTS uznał swoją jurysdykcję na podstawie art. 38 ust 5 Regulaminu Trybunału w związku z przedłożeniem propozycji rozstrzygnięcia sporu przez RD oraz zgody RF (pkt 65). Kwestią sporną natomiast pozostał zakres przyznanej Trybunałowi jurysdykcji. RF wskazywała, że odnosi się ona wyłącznie do rozdziału „przedmiot sporu” z Memoriału RD i w związku z tym nie obejmuje ona zagadnień immunitetu Prezydenta oraz urzędników państwowych, o których mowa w innych rozdziałach wniosku. MTS dokonując analizy zgody RF na jurysdykcję stwierdził, że wyraziła ona zgodę na rozstrzygnięcie sporu będące przedmiotem memoriału, a nie przedmiotem tylko jednego rozdziału memoriału zatytułowanego „przedmiot sporu” (pkt 83–86). Z tego powodu uznał swoją jurysdykcję również w zakresie zagadnień dotyczących immunitetu Prezydenta oraz urzędników państwowych. Jednocześnie MTS zwrócił uwagę na ograniczenie czasowe znajdujące się w akceptacji jego jurysdykcji przez RF. Stwierdził, że powoduje ono wyłączenie możliwości orzekania w zakresie ustanowionego europejskiego nakazu aresztowania względem urzędników Dżibuti (pkt 88–95).

Rozstrzygnięcie merytoryczne

Analizę zarzucanych RF przez RD naruszeń MTS rozpoczął od argumentów stron związanych z dwustronnym Traktatem o Przyjaźni i Współpracy z 27.6.1977 r.

RD wskazała naruszenie przedmiotowego Traktatu przez RF na skutek niepodjęcia współpracy w zakresie śledztwa w sprawie B. Borella; ataku na godność i honor głowy państwa Dżibuti i innych władz tego państwa; oraz działania w sposób sprzeczny z zasadą równości, wzajemnego szacunku i pokoju określoną w art. 1 Traktatu (pkt 96). Dżibuti argumentowało, że Traktat z 1977 r. „kontroluje/nadzoruje” wszystkie następujące po nim umowy dwustronne, łącznie z Konwencją z 1986 r. i musi być przestrzegany we wszystkich obszarach, których one dotyczą. Innymi słowy w opinii RD, wszystkie porozumienia następujące po roku 1977 r. powinny być interpretowane i stosowane w świetle przedmiotu i celu Traktatu z 1977 r. oraz zobowiązań z niego wynikających (pkt 97–100). W odpowiedzi FR przedstawiła argumen-

---

zbrodni ludobójstwa (*Bośnia i Hercegowina v. Jugosławia*), wyrok dotyczący wstępnych zastrzeżeń, I.C.J. Reports 1996 (II), pp. 620–621, para. 40; i sprawa praw mniejszości na Górnym Śląsku (Szkoly dla mniejszości), wyrok Nr. 12, 1928, P.C.I.J., Series A, No. 15, s. 24).

ty wskazujące na brak konkretnych zobowiązań wynikających z ogólnych postanowień Traktatu z 1977 r. oraz brak odwołania w jego treści do współpracy sądowej w sprawach karnych. Dodatkowo, podniosła również brak związku między Traktatem z 1977 r. a Konwencją z 1986 r. (pkt 101–102).

Odnosząc się do przedstawionej argumentacji MTS zauważył, że postanowienia Traktatu dotyczące ogólnego rozwoju współpracy w obszarze gospodarczym, pieniężnym, społecznym i kulturalnym nie są pozbawione znaczenia prawnego. Odzwierciedlają one zobowiązania starannego działania (*obligation of conduct*) i zobowiązują strony do podjęcia działań zmierzających do osiągnięcia niektórych celów zdefiniowanych jako postępowanie w różnych obszarach (pkt 104). Odnosząc się do swoich rozstrzygnięć w sprawach platform naftowych⁶ oraz militarnych i paramilitarnych działań w oraz przeciw Nikaragui⁷ Trybunał zauważył, że zasady ustalone w przepisach ogólnych Traktatu mogą wpływać („rzucić światło”) na interpretację przepisów szczegółowych tego samego porozumienia. W kontekście poglądów przedstawianych przez RD dotyczących relacji między traktatami zwrócił uwagę natomiast, że wskazany wpływ interpretacyjny może mieć zastosowanie, niemniej jego znaczenie jest uzależnione od faktu, czy szczegółowe porozumienie o współpracy odnosi się do zagadnień wymienionych w porozumieniu o charakterze ogólnym (pkt 110–112). W związku z tym, że z taką sytuacją MTS nie miał do czynienia w omawianym stanie faktycznym, nie zgodził się z argumentami prezentowanymi przez RD. Warto zaznaczyć, że przedmiotową argumentację Trybunał oparł na art. 31 ust. 3 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów jako uznanej normie prawa zwyczajowego.

W zakresie potencjalnych naruszeń dwustronnej Konwencji o wzajemnej pomocy w sprawach karnych z 27.9.1986 r. Trybunał rozpatrywał następujące zagadnienia:

- obowiązku wykonania międzynarodowego wniosku o pomoc sądową – *international rogatory letter* (3.1.),
- rzekomego zobowiązanie się RF do wykonania międzynarodowego wniosku o pomoc sądową (3.2.),
- odmowy przez Francję wykonania międzynarodowego wniosku o pomoc sądową (3.3.).

---

⁶ *Islamska Republika Iranu v. Stany Zjednoczone*, I.C.J. Reports 1996 (II), s. 813–814, §§ 27–28.

⁷ Wyrok dotyczący meritum sprawy, I.C.J. Reports 1986, s. 136–137, § 273.

Obowiązek wykonania międzynarodowego wniosku
o pomoc sądową (*international rogatory letter*)

RD podnosiła, że z art. 1 Konwencji wynika obowiązek wzajemności przy udzielaniu pomocy sądowej co powoduje, iż francuskie władze sądowe, które kilkakrotnie w sprawie B. Borella korzystały z przedmiotowej instytucji prawnej, nie mogą odmawiać udzielenia analogicznej pomocy w tej samej sprawie. RF przedstawiła odmienny pogląd podkreślając, że postanowienia Konwencji należy interpretować jako umożliwiające rozpatrywanie każdego wniosku oddzielnie (osobno) i dlatego na gruncie Konwencji nie można mówić o zasadzie wzajemności tak jak jest ona rozumiana przez RD (pkt 116–118).

Z tym ostatnim stanowiskiem zgodził się Trybunał zauważając, że „jeśli chodzi o Konwencję z 1986 r. każdy wniosek o pomoc prawną powinien zostać zrealizowany na jego własnych warunkach przez każdą ze stron” (pkt 119). MTS podkreślił jednocześnie, że z postanowień Konwencji nie wynika, iż udzielenie pomocy przez jedno państwo w konkretnej sprawie nakłada na drugie państwo obowiązek uczynienia tego samego, kiedy ono jest proszone o udzielenie pomocy.

Dodatkowo RD podniosła argument, że postanowienia art. 3 ust. 1 Konwencji stanowią zobowiązanie rezultatu i w związku z tym zawarte w tym przepisie sformułowanie „zgodnie z jego prawem” określa jedynie procedurę w jakiej wniosek powinien być wykonany i dlatego nie może stanowić środka ograniczającego wykonywanie zobowiązań międzynarodowych. Prawo krajowe bowiem zgodnie z art. 27 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów nie może być powoływane jako usprawiedliwienie dla niewykonywania zobowiązań międzynarodowych (pkt 121).

W tej kwestii RF podkreśliła, że przywołana przez RD zasada nie znajduje zastosowania, ponieważ prawo krajowe na gruncie art. 3 ust. 1 Konwencji stanowi jedynie wskazanie środka do realizacji zobowiązań międzynarodowych.

Pogląd ten podzielił MTS uznając że powołanie się na normę prawa zwyczajowego zawartą w art. 27 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów nie znajduje zastosowania.

Rzekome zobowiązanie się RF
do wykonania międzynarodowego wniosku o pomoc sądową

RD podniosła argument, że list Głównego Doradcy Ministerstwa Sprawiedliwości (*Principal Private Secretary to the French Ministry of Justi-*

ce) z 27.11.2005 r. będący odpowiedzią na list Ambasadora Dżibuti w Paryżu, w którym zapewniono podjęcie wszystkich kroków w celu realizacji wniosku stanowi akt jednostronny wiążący zarówno francuskie Ministerstwo Sprawiedliwości jak i RF (pkt 126). Strona francuska nie zgodziła się z taką interpretacją przedmiotowego listu wskazując, że Francja nie mogła zobowiązać się do działań sprzecznych z Konwencją z 1986 r. (pkt 127).

W tym zakresie MTS zwrócił uwagę, że Główny Doradca odpowiadał na pilną prośbę Ambasadora Dżibuti i nie mógł w żadnym wypadku wyrazić definitywnych zobowiązań, ponieważ takich kompetencji nie przewiduje prawo francuskie wyraźnie określające, że uprawnienia do wykonywania wniosku o pomoc sądową posiada sędzia prowadzący sprawę lub w drodze wyjątku prokurator generalny Francji. W konsekwencji, biorąc pod uwagę treść listu z 27.11.2005 r. oraz faktyczne i prawne okoliczności towarzyszące jego wysłaniu Trybunał uznał, że *per se* nie ustanawia on nowego zobowiązania prawnomiędzynarodowego (pkt 129–130).

Odmowa przez Francję wykonania
międzynarodowego wniosku o pomoc sądową

RD zarzuciła RF naruszenie Konwencji z 1986 r. przez przekazanie sędziemu prowadzącemu konkretną sprawę kompetencji do podjęcia decyzji o nieudzieleniu pomocy sądowej. Dodatkowo, RD za niedopuszczalne uznała uzasadnienie odmowy w oparciu o tajny charakter materiałów dowodowych w sprawie, wskazując na możliwość przekazania przez RF tylko tej części danych, w których nie znajdowały się materiały niejawne (pkt 131–133).

W tym kontekście RF podkreśliła, że „nie należy do innych państw określanie jak Francja powinna ustanawiać swoje procedury postępowania” oraz podniosła zasadność powołania się na art. 2 pkt c Konwencji dotyczący wyjątku bezpieczeństwa, porządku publicznego oraz ochrony interesów państwa jako usprawiedliwienia dla nieudzielania pomocy sądowej (pkt 136).

Dokonując oceny przedstawionych pozycji prawnych MTS w pełni uznał zasadność argumentów prezentowanych przez stronę francuską. Wyjątkowo zgodził się ze stanowiskiem Dżibuti odnośnie naruszenia obowiązku doręczenia uzasadnienia odmowy decyzji przez RF w świetle art. 17 Konwencji 1986 r. RF wskazała bowiem, że przesłała tego rodzaju list, nie była jednak w stanie przedstawić dowodów potwierdzających fakt jego doręczenia. Dżibuti natomiast kwestionowało otrzymanie przedmiotowego listu. (pkt 139–142). Z tego powodu Trybunał uznał, że nie może przy ocenie omawianej sprawy wziąć pod uwagę listu na który powołuje się strona francuska.

Odnosząc się do art. 2 Konwencji z 1986 r. MTS zgodził się z RF, że kwestia realizacji pomocy sądowej została w znacznej mierze poddana uprawnieniom dyskrecjonalnym państwa. Równocześnie zauważył jednak, realizacja uprawnień dyskrecjonalnych jest podporządkowana obowiązkowi postępowania w dobrej wierze (*subject to obligation of good faith*) skodyfikowanym w art. 26 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów (pkt 145)⁸.

Ponadto, na podstawie analizy decyzji odmownej francuskiej sędzi Trybunał stwierdził, że nieudzielenie pomocy przez władze francuskie z powodu „sprzeczności z istotnymi interesami Francji” polegającym na przekazaniu danych wywiadowczych innemu państwu i w konsekwencji zagrożeniu bezpieczeństwu państwa i jego agentów mieściło się w zakresie art. 2 Konwencji (pkt. 146–148). Jednocześnie MTS wskazał na naruszenie przez RF obowiązku uzasadnienia decyzji o odmowie na podstawie art. 17 Konwencji z 1986 r. w związku z nieprzedstawieniem przez stronę francuską dowodów na doręczenie takiej informacji. W tym kontekście zauważył, że „obowiązek prawny notyfikowania uzasadnienia odmowy wykonania wniosku o pomoc sądową nie zostaje spełniony przez to, że państwo wnioskujące o pomoc sądową poznaje przyczyny odmowy w trakcie postępowania sądowego kilka miesięcy później” (pkt 151).

Dalej Trybunał analizował argument RD dotyczący ścisłego związku pomiędzy art. 2 i 17 Konwencji z 1986 r., który miałby powodować, że naruszenie art. 17 skutkowało nieważnością decyzji podjętej na podstawie art. 2. W tym celu odwołał się do zwyczajowych zasad interpretacji umów międzynarodowych określonych w art. 31 i 32 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów (pkt 153). W pierwszej kolejności stwierdził, że art. 2 i 17 zostały umieszczone w innych częściach Konwencji z 1986 r. Następnie zauważył, że w porównywalnych konwencjach (Europejskiej Konwencji o wzajemnej pomocy w sprawach karnych z 20.4.1959 r.; francusko-hiszpańskiej Konwencji dotyczącej wzajemnej pomocy karnej w sprawach karnych z 9.4.1969 r.; francusko-meksykańskiej Konwencji o pomocy sądowej w sprawach karnych

---

⁸ Zob. również sprawa dot. niektórych niemieckich interesów na polskim Górnym Śląsku, wyrok dotyczący meritum sprawy, Nr. 7, 1926, P.C.I.J., Seria A, s. 30; sprawa wolnych stref Górnej Sabaudii i okręgu Gex 1932, P.C.I.J., Seria A/B, No. 46, s. 167; odnośnie kompetencji Trybunału w stosunku do postanowień przekazujących szerokie uprawnienia dyskrecjonalne – zob. sprawa militarnych paramilitarnych działań w i przeciw Nikaragui (*Nikaragua v. Stany Zjednoczone*), wyrok dotyczący meritum sprawy, I.C.J. Reports 1986, s. 116, § 222; i sprawa platform naftowych (*Islamska Republika Iranu v. Stany Zjednoczone*) I.C.J. Reports 2003, s. 183, § 43.

z 27.1.1994 r.) odnaleźć można podobnego rodzaju postanowienia, by ostatecznie stwierdzić, że z systematyki Konwencji nie można wywieść żadnych prawnych konkluzji. Ostatecznie jednak Trybunał uznał, że artykuły 2 i 17 określają odrębne zobowiązania, które jeżeli miałyby rzeczywiście mieć taki związek, na jaki wskazuje RD, to zostałyby on wyraźnie zapisany w Konwencji. Na tej podstawie MTS nie uznał naruszenia art. 2 Konwencji z 1986 r. (pkt 156).

W następnej kolejności Trybunał analizował kwestię naruszenia obowiązku zapobiegania atakom na osobę, wolność i godność jednostki chronionej na gruncie prawa międzynarodowego. W tym zakresie RD podnosiło, że RF przez zarządzenie wezwania głowy państwa Dżibuti oraz wyższych urzędników państwowych naruszyła zobowiązania wynikające z utrwalonych zwyczajowych i ogólnych zasad prawa międzynarodowego do zapobiegania atakom na osobę, wolność i godność jednostki chronionej na gruncie prawa międzynarodowego. Jako wsparcie dla swojej skargi RD przywołała Konwencję o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom z 14.12.1973 r. W tym zakresie Trybunał podzielił pogląd przedstawiony przez stronę francuską, że przedmiotowa konwencja nie znajduje zastosowania w sprawie (pkt 159).

W zakresie zarzucanego RF przez RD naruszenia immunitetu, honoru i godności głowy państwa w wyniku wezwania go na świadka, Francja argumentowała, że należałoby raczej mówić o zaproszeniu do złożenia zeznań, które nie było ani wiążące, ani dające możliwość wyegzekwowania (pkt 168). Ten ostatni pogląd podzielił MTS zwracając jednocześnie uwagę, że niezastosowanie przez władze francuskie procedury wymaganej kodeksem postępowania karnego tj. pośrednictwa Ministerstwa Spraw Zagranicznych przy wzywaniu na świadka stanowiło naruszenie kurtuazji międzynarodowej należnej głowie obcego państwa (pkt 172). Trybunał wskazał równocześnie, że naruszenie prawa krajowego *per se* nie może być uznane za naruszenie zobowiązań międzynarodowych (pkt 173). Odnośnie reguł zwyczajowych prawa międzynarodowego dotyczących nienaruszalności przedstawicieli dyplomatycznych znajdujących odzwierciedlenie w art. 29 Konwencji o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. Trybunał stwierdził, że ustanawia ona obowiązki pozytywne dla państwa przyjmującego. Niemniej w przedmiotowej sprawie w braku dowodów, że informacja o wezwaniu na świadka głowy państwa RD została przekazana mediom przez władze francuskie nie stwierdził naruszenia prawa międzynarodowego (pkt 175 i 180).

Dodatkowo, RD wskazała na naruszenie prawa międzynarodowego przez RF na skutek wezwania jako świadków przez francuskie sądy wyższych urzęd-

ników państwowych Dżibuti, w szczególności prokuratora generalnego oraz szefa bezpieczeństwa wewnętrznego tego państwa. Podkreślała w tym kontekście, że podstawowe zasady prawa międzynarodowego zakładają, iż osoba nie może odpowiadać w postępowaniu karnym za działania prowadzone w ramach wykonywania funkcji państwowych i nawet jeżeli istnieją w tym zakresie pewne wyjątki to nie mają one zastosowania w przedmiotowej sprawie. Odmienny pogląd przedstawiła strona francuska, która wskazywała, że immunitety osobiste urzędników państwowych nie mają charakteru absolutnego i dlatego to do systemu sprawiedliwości danego państwa należy ocena, kiedy postępowanie karne jest wszczynane przeciwko jednostce, i czy w konkretnym przypadku przysługuje takiej osobie immunitet (pkt 189).

Dokonując oceny przedstawionych argumentów MTS stwierdził brak konkretnych dowodów wskazujących, że działania, które były przedmiotem wezwań jako świadków wydanych przez władze francuskie, mieściły się w zakresie obowiązków organów państwa. Ponadto Trybunał zwrócił uwagę, że w trakcie prowadzonego postępowania przez francuskie sądy, ani sami funkcjonariusze, ani RD w ich imieniu, nie wskazywali na immunitet funkcjonalny jako regułę uniemożliwiającą stawienie się przed sądami Francji, ale na brak współpracy RF przy przekazywaniu materiałów dotyczących sędziego Borella. MTS podkreślił, że państwo, które chce powołać się na immunitet swoich organów, powinno o tym poinformować władze innego zainteresowanego państwa. To umożliwiłoby sądom krajowym zagwarantowanie, że nie przyczynią się one do naruszenia immunitetu i tym samym nie spowodują odpowiedzialności międzynarodowej swojego państwa. W opinii Trybunału państwo informujące, że postępowanie w innym kraju nie może być prowadzone z uwagi na immunitet jego organów przyjmuje na siebie odpowiedzialność za jakikolwiek bezprawny akt popełniony przez te organy (pkt 195–196). W oparciu o przedstawioną analizę omawiane skargi RD zostały odrzucone.

Konkludując swoją argumentację Trybunał stwierdził, że na podstawie art. 2 Konwencji o wzajemnej pomocy w sprawach karnych Francja mogła odmówić przekazania akt sędziego Borella. Jednocześnie MTS potwierdził naruszenie przez stronę francuską art. 17 Konwencji uznając, że jego ustalenia w tym zakresie stanowią odpowiednią satysfakcję dla RD.

Opinie indywidualne i deklaracje do wyroku

Do wyroku dołączono szereg opinii indywidualnych oraz deklaracji. I tak, sędzia A. Koroma w swojej opinii indywidualnej wskazał, że zasada wzajemności leży u podstaw porozumień dwustronnych obok takich za-

sad jak wykonywanie zobowiązań w dobrej wierze, czy *pacta sunt servanda*. Z tego powodu stwierdzenie Trybunału, że Dżibuti nie może polegać na zasadzie wzajemności, ponieważ Konwencja z 1986 r. nie powołuje wprost takiej zasady jest niewłaściwe (pkt 10). W tym kontekście zwrócił uwagę, że wnioski o pomoc sądowa obu państw dotyczyły tej samej sprawy i miały ten sam cel – kontynuację śledztwa w zakresie śmierci B. Borella. Obie Strony powinny były realizować ten proces mając na uwadze zasadniczy cel Konwencji. W jego opinii Dżibuti miało prawo oczekiwać, że Francja na zasadzie wzajemności zrealizuje wniosek o pomoc sądową. Fakt, że przedmiotowa zasada nie była wyraźnie określona w samej Konwencji z 1986 r. nie ma w tym zakresie znaczenia (pkt 11).

Sędzia G. Parra-Aranguren w swojej opinii indywidualnej podkreślił, że Francja nie zgodziła się na jurysdykcję Trybunału odnośnie wszystkich skarg ujętych pozwie wniesionym przez Dżibuti (pkt 17). W jego przekonaniu zgoda Francji odnosiła się tylko do „sporu będącego przedmiotem pozwu” jak to zostało zdefiniowane przez Dżibuti, czyli wyłącznie odnośnie stosowania Konwencji z 1986 r. (pkt 18–19), a nie jak wskazał Trybunał również w zakresie problematyki immunitetów.

Sędzia K. Keith w swojej deklaracji podjął problem odmowy przekazania przez stronę francuską dokumentów sprawy B. Borella oraz dokonał analizy argumentacji uzasadniającej takie działanie. Wskazał, że na różnych etapach postępowania francuska sędzia odmiennie usprawiedliwiała nieprzekazanie RD materiałów dowodowych (pkt 8). Ponadto, za nieprzekonywującą uznał argumentację RF dotyczącą niemożliwości przekazania całości akt. Zwrócił uwagę na fakt, że istotna część materiałów została odtajniona i dlatego stwierdził, że „biorąc pod uwagę fakt obecności tylko 25 wrażliwych dokumentów w całej dużej dokumentacji oraz cele Konwencji, jasnym jest, że sędzia powinien był zwrócić się władz Dżibuti, aby przeformułowały zakres swojego wniosku” (pkt 9).

Sędzia H. Owada w swojej deklaracji skoncentrował się na kwestii nakazów aresztowania wydanych przez sądy francuskie w stosunku do funkcjonariuszy państwowych RD. Nie zgodził się rozstrzygnięciem jurysdykcyjnym Trybunału w tym zakresie wskazując, że nakaz aresztowania nie stanowi „nowego aktu prawnego”, ale jest wyłącznie konsekwencją niezastosowania się do wezwania do stawienia się jako świadek (materii, w zakresie której Trybunał uznał swoją jurysdykcję, pkt 9). Podkreślił, że w omawianym zakresie MTS odszedł do swojego ugruntowanego orzecznictwa odnośnie przedmiotu sporu wprowadzając nowe kryterium wymogu weryfikacji, czy działania następcze wydane po wniesieniu skargi stanowią „nowe akty prawne”, czy też nie (pkt 12).

Podobne stanowisko zajął w swojej deklaracji sędzia L. Skotnikov wskazując, że nie może zgodzić się z taką interpretacją francuskiego listu akceptującego jurysdykcję Trybunału, która wyłącza zagadnienia wynikające wprost z materii stanowiącej przedmiot sporu (pkt 2). Ponadto, odnosząc się do merytorycznego rozstrzygnięcia Trybunału zauważył, że niewłaściwym jest uznanie za sprzeczne z art. 29 Konwencji o stosunkach dyplomatycznych poinformowanie mediów o wezwaniu na świadka głowy państwa (pkt 19–22). Tego rodzaju działanie mogłoby zostać uznane tylko za naruszenie kurtuazji międzynarodowej.

Komentarz

Wyrok w sprawie Dżibuti przeciwko Francji, choć rozstrzyga spór o niewielkiej doniosłości międzynarodowej, zawiera szereg interesujących i ważnych konkluzji prawnych, na które warto zwrócić uwagę.

Po pierwsze, w kontekście oceny naruszenia zobowiązań umownych przez państwo, MTS wskazał na związek między dwustronnym ogólnym traktatem zawartym pomiędzy RD i RF a późniejszymi szczegółowymi bilateralnymi porozumieniami tych państw stwierdzając, że nawet ogólne postanowienia pierwszego traktatu mogą mieć wpływ na interpretację i stosowanie przepisów kolejnych porozumień, o ile postanowienia te odnoszą się do tych samych dziedzin współpracy (pkt 110–112). Po drugie, Trybunał zauważył, że zasada wzajemności w wypełnianiu zobowiązań międzynarodowych nie zakłada sztywnego obowiązku *do ut des*, ale uwzględnia możliwość powołania się na obowiązujące między stronami przepisy szczegółowe w celu niewykonania zobowiązania synalagmatycznego (pkt 119). Po trzecie, Trybunał dodał kilka ważnych uwag do swojego dotychczas skromnego orzecznictwa dotyczącego aktów jednostronnych zwracając uwagę, że dla weryfikacji, czy dane działanie organów państwa stanowi akt jednostronny, należy zbadać na podstawie prawa krajowego kompetencje organu tworzącego taki akt (pkt 129–130). Po czwarte, MTS stwierdził, że immunitet funkcjonariuszy państwowych, innych niż głowa państwa, szef rządu, czy minister spraw zagranicznych, powinien być uwzględniony przez organy państwa obcego, tylko jeżeli był wyraźnie powołany przez tych funkcjonariuszy. W takim przypadku państwo przynależności funkcjonariuszy przyjmuje odpowiedzialność międzynarodową za działania tych osób (pkt 195–196).

Za cenną uznać należy również konstatację Trybunału określającą, że realizacja uprawnień dyskrecyjnych państw poddana jest obowiązkowi postępowania w dobrej wierze, który w opinii MTS został skodyfikowany

w art. 26 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r. (pkt 145). Wreszcie Trybunał podkreślił znaczenie zasady indywidualnego wykonywania zobowiązań przez państwa zauważając, że wymóg notyfikacji nie może zostać uznany za spełniony tylko z tego powodu, że państwo trzecie uzyskało z innych źródeł informację, która powinna być przedmiotem notyfikacji (pkt 151).

Konkludując wyrok MTS w sprawie „Niektórych zagadnień dotyczących wzajemnej pomocy w sprawach karnych” uznać należy za ważne rozstrzygnięcie zarówno w procesie kodyfikacji jak i postępowego rozwoju prawa międzynarodowego.

Łukasz Kułaga *

---

* Mgr Łukasz Kułaga – asystent, Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.